

АЎТЭНТЫЧНАЯ І СТЫЛІЗАВАНАЯ МАНЕРЫ НАРОДНЫХ СПЕВАЎ: АСНОЎНЫЯ КІРУНКІ ЎЗАЕМАДЗЕЙНЯ І ЗАХАВАННЯ

«У выканальніцкай манеры кожнага народа, - пісаў І.І. Зямцоўскі, - ёсць нешта сутнаснае, спецыфічнае, не перакладаемае ў іншы выканальніцкі стыль. Больш таго, манера спеваў з'яўляецца адным з самых устойлівых элементаў народнай традыцыі, а менавіта таму і прыкметай не толькі вобразнай, але і эстэтычнай» [2, с. 39].

Народная манера спеваў — самы старажытны від спеваў. Пераемнасць і захаванне яе на сучасным этапе адна з самых цяжкіх і неадзначна вырашаемых праблем навучальнага працэсу. Розныя падыходы да засваення народнай манеры спеваў вызываюць спрэчкі сярод вакалістаў і кіраўнікоў фальклорных калектываў. Назапашаны вялікі фальклорны матэрыял, сабрана шмат аўдыёзапісаў беларускага песеннага фальклору нашымі вядомымі навукоўцамі фалькларыстамі: Р. Шырмай, Г.Цітовічам, З.Эвальд, З.Мажэйкай, Т. Варфаламеевай, У. Раговічам і інш. На жаль збіральнікі фальклору мала ўвагі ўдзялялі якасці спеваў выканаўцаў. Менавіта таму вельмі складана зафіксаваць па фоназапісам натуральна выканальніцкія рысы голасаўтварэння, спецыфіку мовы, адценняў выканання, якія перадаюцца праз тэмбр, характар гукаўтварэння, артыкуляцыю і выканальніцкія прыёмы.

Захаваць сапраўдную традыцыю ў сучасных умовах вельмі складана. Маладзёжныя гурты, якія называюцца «фальклорна-этнаграфічны», адпавядаюць гэтаму творчаму напрамку часткова. Новы падыход, новыя абставіны, новае асяроддзе патрабуе новых методах, даследванняў, рэпертуару. Аўтэнтчны фальклор, які выносіцца на сцэну — ужо не можа, па вядомых прычынах, лічыцца аўтэнтчным. Навучанне фальклорнаму вакалу патрабуе пранікненне глыбока ў прыроду гэтай тэхнікі. Гэта справа сапраўднай школы, вывучкі, а не крыўднага ўтрывання дыялектных асаблівасцей, крыкліваці, няўмення спяваць і непаразуменне сутнасці сапраўднага народнага гукаўтварэння, адносін да музычнага матэрыялу, да голасу і словам у песне [4, с. 22].

Паступова знікаюць з быту не толькі творы фальклору і ўзоры стыляў, але яго носьбіты. Рэканструкцыя народнай песні не заўсёды дае паўнацэнны і каштоўны вынік і можа наносіць толькі шкоду народнай творчасці, пераймаючы ўзоры неякаснага выканальніцтва. А калі мы не маем добрых узораў, мы можам толькі іх дамысліваць і дапрацоўваць. Можна сказаць, што вывучэнне вакальнай тэхнікі народнай манеры спеваў толькі пачынаецца і сцэнічны фальклор вучыцца ў аўтэнтчнага.

Параўноўвачы гучанне фальклорных гуртоў розных рэгіёнаў Беларусі можна ўпэўнена выдзеліць важнасць такіх характарыстык у гукаўтварэнні як тэмбр, мова, жанрава-стылёвыя асаблівасці, умненне імправізаваць. У кожным лакальным стыле выпрацаваны свой гукавы ідэал, які садзейнічае выхаванню спевакоў новага пакалення, а таксама захаванню спецыфічнай музычна-выканальніцкай манеры рэгіянальнага фальклорнага стылю.

Традыцыйны «фальклорны гук» мае спецыфічны тэмбр, які адрозніваецца ад стылізаванага паўпрыкрытага народнага і акадэмічнага. Яго гучанне часам успрымаецца як не вельмі інтанацыйна дакладнае, «гарлавое», «крыклівае». Аднак гэта зусім не так. Справа ў тым, што «фальклорны гук» належыць тэхніцы адкрытых спеваў, якое набліжаецца да нашай мовы. Народныя спевы называюцца яшчэ натуральна-размоўнымі. Своеасаблівае грудное рэзаніраванне і складае ўраджанне спеваў «на горле». Для характэрных рысаў народных спеваў належыць: натуральны, блізкі гук, нязначная вібрацыя голасу для тэмбравай афарбоўкі голасу, дыкцыя, набліжана да мовы, натуральнае галаўное рэзаніраванне, шчыльнае грудное гучанне.

Народныя выканаўцы маюць свае законы вакальнага майстэрства. Носьбіты традыцыі пры спевах дакладна вымаўляюць тэкст, менавіта таму іх галасавыя складкі свабодны, а гартань рухомая. А вось гучнасць і жорсткасць голасу надае выкарыстанне груднога рэзаніравання.

Спецыфічныя віды вакальнай тэхнікі, як правіла звязаны з моўнымі асаблівасцямі, дыялектамі (акаючай, окаючай, ыкаючай гаворак і інш.) паколькі менавіта асаблівасці мовы накладваюць адбітак на самабытнасць рэгіянальнага стылю выканання і павінны зацікавіць спевакоў гарадскіх фальклорных гуртоў. Авалодванне дыялектам - працэс складаны. Пospех навучання залежыць ад дакладнага вывучэння сінтаксічных, марфалагічных і фанетычных асаблівасцей рэгіянальнай дыялектнай мовы. Фарміраванне добрай дыкцыі ў засваенні дыялекту заснавана на правільнай арганізаванай рабоце над вымаўленнем галосных і зычных гукаў. Засвойваецца тэхніка рэдукавання, магчымасць трымання працяглых гукаў на галосных, нейтралізацыя галосных, вымаўленне іх у розных рэгістрах з меншай ступенню рэдукавання, чым у мове.

Абавязкова неабходна звярнуць увагу на наступныя моманты: характар артыкуляцыі, глыбіню вымаўлення, фарміраванне спеўных фанем. Менавіта фарміраванне спеўных фанем з'яўляецца важным параметрам спеўнай мовы і вызначае яе акустычную афарбоўку і рэгіянальна-стылёвую характэрнасць. Існуе сістэма артыкуляцыйных прыёмаў: вымаўленне чыстых галосных нерэдукаваных, дыялектныя асаблівасці зычных, тышовыя прыёмы паслядоўнага пераходу ці падмены галосных, розныя выпадкі рэдукавання, дыфтонгі, агласоўка зычных, кіданне складоў гаварком і інш. Сустрэкаюцца стылі, дзе вымаўленне галосных залежыць ад гукавысотнага становішча, ад спосаба выканання і жанравай прыналежнасці, ад спосаба выканання (солёнага ці гуртавога), ад метрырытмічнай пазіцыі ў фразе (акцэнтная ці прахадзячая). Стылізаваная манера спеваў не прыемле ўжыванне рэдукавання галосных. Аднак адказацца ад рэдукавання ўвогуле, напрыклад, ў календарна-абрадавых песнях немагчыма, нягледзячы на тое, што ў гарадскіх спевакоў гэта гучыць штучна і ўтрымана. У дыялектнай

мове закладзены спецыфічныя прыёмы, якая і самабытна ўплываючы на характар і манеру выканання. Гэта розныя формы мелізматыкі: трэмалячця, фаршлагі, глісандзіраванне, спады і ўздымы голасу, слізганні і інш.

Вельмі важнай асаблівасцю аўтэнтчных спеваў з'яўляецца імпровізацыя. Як тып музыкальнага мыслення яна аказалася страчанай. Працягваючы сваё жыццё ў вуснай народнай творчасці, пасля інтэрпрытацыі кампазітарам яна засталася ў выглядзе строга зафіксаванага нотнага тэксту. Сучасныя спевакі-народнікі могуць выглядаць лепш, калі навучацца імпровізаваць. Адсутнасць навыкаў імпровізацыі ў большасці выканаўцаў народнай песні і фальклорных калектываў звязана з вучэбнымі праграмамі, у якіх не прадугледжана навучанне навыкам імпровізацыі. Прывычнае вывучэнне песні па партытуры, не дазваляе адступіць ад зафіксаванага нотнага музычнага матэрыялу, тым самым абмяжоўвае творчы падыход да вывучэння выконваемага твора.

Спасціжэнне песеннага фальклору ў навучальным працэсе неабходна весці па некалькім напрамкам: індывідуальныя заняткі пастаноўцы голасу для засваення тэхнікі народнай манеры, выканальніцкае майстэрства на групавых занятках, заняткі сальфеджыё і тэорыя музыкі, вывучэнне аўтэнтчных і стылізаваных узораў народнапесеннага выканальніцтва, рэгіянальных песенных стыляў.

Для больш паспяховага правядзення заняткаў па імпровізацыі, неабходна стварыць псіхалагічны камфорт, каб «закатая» спевакі паверылі ў свае здольнасці і маглі дастаткова поўна праявіць сябе. На першым этапе навучання прапануюцца нескладаныя заданні і праслухоўванне аўдыёзапісаў народных выканаўцаў. На кожных наступных занятках заданні павінны ўскладняцца.

Народныя песні пажадана развучваць «з голасу», без суправаджэння. Спевы ў гурце прадугледжваюць выпрацоўку інтанацыйнага і ладавага слыху, развіццё творчай фантазіі. Тут вывучэнне песеннага матэрыялу адбываецца праз гучанне і гукавыя ўраджанні.

Выкладчык прапануе мелодыю - спевакі ствараюць свой варыянт распеву. Пачынаецца мастацка-пошукавая праца спевака і выкладчыка. Аднак работа імпровізацыі неабходна мець некаторыя веды па відам шматгалосся, стылёвых асаблівасцях беларускага песеннага фальклора. Гэта дапаможа спеваку распець мелодыю правільна, у традыцыі.

Формы азнамлення з фальклорным матэрыялам можа быць розная: праслухоўванне аўдыёзапісаў, ці «з голасу» выкладчыка. Гэта дапаможа засвоіць музычную фактуру, гарманічнае гучанне, стыль, форму. Пасля самастойнага працявання асноўнага меладычнага малюнку, пажадана некалькі разоў паўтарыць яе і ўдакладніць цяжасці гукавядзення, асаблівасці меладычнага і рытмічнага малюнка. Далей у працэсе рэпетыцыйнай працы, мелодыя раскладываецца па галасах у адпаведнасці з выбраным тыпам шматгалосся. Прапануюцца розныя гарманічныя камбінацыі, выбіраецца лепшая і замацоўваецца, дзякуючы паўторнаму працяванню.

Такім чынам, падводзячы вынікі, неабходна падкрэсліць, што ўсе асобна ўзятыя шляхі засваення аўтэнтчнай і стылізаванай народнапесеннай традыцыі павінны фарміравацца ў дакладным узаемадзеянні. Менавіта толькі тады вынік навучання будзе каштоўным і прывядзе да выпрацоўкі найбольш агульнай канцэпцыі захавання беларускай народнапесеннай фальклорнай спадчыны.

Спіс літаратуры:

1. Богданов, Г.Ф. Несколько шагов к фольклорному пению / Г.Ф. Богданов. - М., 2006. - 267 с.
2. Земцовский, И.И. О современном фольклоризме / И.И. Земцовский //Традиционный фольклор в современной художественной жизни :Фольклор и фольклоризм : сб. науч. тр. / Ленингр. гос. ин-т театра, музыки и кинематографии. - JL, 1984. - С. 38^5.
3. Крывіцкі, А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі / А.А. Крывіцкі // Т-ва па распаўсюджанні паліт. і навук. ведаў БССР. - Мінск, 1961. -40 с.
4. Мешко, Н.К. Искусство народного пения. Практическое руководство и методика обучения искусству народного пения : учеб. пособие для педагогов и студ. средн. и высш. учебн. заведений, рук. и артистов народных хоров и ансамблей / Н.К. Мешко. - Вып.2. - М., 2000. - 80 с.
5. Специфика учебно-воспитательной работы в фольклорных певческих коллективах (методическое пособие). - М., 2005. - 345 с.